

ЎҚУВЧИЛАРНИ КАСБГА ЙЎНАЛТИРИШДА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА НАМКОРЛИК МАСАЛАЛАРИ

Қаландарова Шахзода

Ориентал Университети магистранти

Калим сўзлар: касб-хунар, ўқувчи, мактаб, синф раҳбари, мактабдан ташқари таълим, мактаб психологи, адаптив тизим, касб-хунар турлари.

Ключевые слова: профессия, ученик, школа, классный руководитель, внешкольное образование, школьный психолог, адаптивная система, виды профессий.

Keywords: profession, student, school, homeroom teacher, extracurricular education, school psychologist, adaptive system, types of professions.

Аннотация

Ушбу мақолада мактаб ўқувчиларини касб-хунарга йўналтиришда жараёнга технологик ёндашув масалалари кўриб чиқилган. Шунингдек мақолада ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришнинг педагогик-психологик ва методик томонлари ҳамкорлик масалалари орқали очиб берилган. Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг касб-хунар малакаларини эгаллашда мактабдан ташқари таълим муассасаларининг аҳамияти очиб берилган.

Шахснинг касбий шаклланиши комиллик сари кўйилган қадамдир. Шахснинг ақлий қобилиятлари, имкониятлари, лаёқатлари интилишларига кўра бирор касб билан танишиши келажакда шу касбнинг етук мутахассиси бўлиши мумкинлигини кўрсатади. Мактаб психологи ўқувчиларнинг иқтидор ва қобилиятларини махсус тренинглор орқали аниқлайди ва касб-хунарга оид тренинглорни ташкил этади. “Ролли ўйинлар”, “Мен келажакда ким бўламан?”, “Жамиятга менинг нафим”, “Менинг бунёдкор ғояларим”, “Мен севган касб”, “Менинг орзуим”, “Менинг Ватаним” каби махсус ташкил этилган тренинглор ўқувчиларни касб-хунарларни танлашдаги эркин фикрлаш, ижодий ривожланиш кўникмаларини тарбиялаб беради.

Телефон машқи. Бу машқда ўқувчилар ўзлари қизиққан касб-хунарлар бўйича бир-бирлари билан суҳбат қурадилар. Суҳбат яна бошқа вариантда ҳам бўлиши

мумкин. Бунда ўқувчи ўзи севган касби ролида мижоз билан мулоқот олиб бориши мумкин бўлади.

Кичик эссе машқи. Белгиланган оз вақт ичида болалар севган касблари ҳақида ёки бирор бир касб-ҳунар ҳақида маълумот ёзадилар. Бунда шу мавзу доирасида мияга нима келса шуни ёзиш таклиф этилади.

“Касбим фахрим” ўйини. Бунда синф жамоаси икки гуруҳга бўлинади. Синф доскасидан фойдаланилади. Доска тенг иккига бўлиниб чизилади. Доскага битта гуруҳ ўқувчилари касб номларини ёзишса иккинчи гуруҳ ўша ёзилган касбга доир маълумот ёзишади. Агар ёзилган маълумот биринчи гуруҳни қаноатлантирса кейинги босқичга ўтилади. Энди вазифалар ўрни алмашинади. Ўйиндан мақсад ўқувчиларни касблар ҳақидаги назарий билимларини кенгайтириш, тезкорликка ўргатиш.

“Бу қандай касб?” ўйини. Бу ўйинда синф жамоаси яна икки гуруҳга бўлинади. Икки гуруҳ аъзолари доскага бир-бирлари учун касбни изоҳловчи маълумотларни ёзадилар. Сўнг, бир-бирларининг маълумотларини ўқиб қайси касбга тегишли маълумот эканини топадилар. Бу ўйин ҳам ўқувчиларнинг касблар ҳақидаги тасаввурларини кенгайтиради.

“Меҳмонлар” машқи. Бу машқда ўқувчиларни ролли ўйинларга таклиф этилади. Бунда синф жамоасидан 3-4 та ўқувчи меҳмон сифатида бўлиши керак. Бу 3-4 та ўқувчи турли касб эгалари бўлиши мумкин. Лекин орасида битта бекорчи, ҳеч қандай ҳунари йўқ, ҳеч қандай касбда ишламайдиган одам ролидаги ўқувчи бўлади. Синф жамоаси таклиф этилган турли касб эгаларига ва битта бекорчига турли ҳил саволларни беришади. Яъни бунда давра суҳбати ташкил этиб уларнинг касблар бўйича билимлари бойитилади. Нутқий кўникмалари оширилади.

Демак, мактаб психологи ўқувчилар билан мана шундай тренингларни ташкил этиши, ўқувчиларнинг касбий фаоллигини тарбиялаши, жамият учун етук шахс сифатида таркиб топиши учун бор маҳорати ва имкониятларини ишга солиши, бу боради синф раҳбари билан ҳамкорликда ҳар бир боланинг касбий ривожланишини белгиловчи мониторингини олиб бориши керак. Бу мониторингга боланинг ота-онаси ҳам ҳамкорликка чақирилади.

Боланинг шахсий-касбий ривожланишида таълим-тарбия жараёни ўз-ўзидан маълумки шахсга қаратилган бўлиши керак.

Шахсга йўналтирилган таълим – бу ўқувчининг хоҳиш ва истакларини ҳурмат қилган ҳолда унинг иқтидор ва қобилиятларини, лаёқатини ривожлантиришдир. Ҳар бир ўқувчига индивидуал ёндашиш мана шундай шахсга йўналганликни кафолатлайди. Таълим олувчи учун касбий ривожланишида барча имкониятларни яратиш, шарт-шароитларни таъминлаш, унинг эҳтиёж ва қизиқишларини рағбатлантириш, умуман олганда ўқувчининг шахсий-касбий сифатларини таркиб топтиришдан иборат.

Касбга йўналтириш – таълим тизими муассасалари, педагог, психолог, тиббиёт ходимлари, ота-оналар ва жамоатчиликнинг ёшларни ўз жисмоний интеллектуал ва руҳий хусусиятларига мувофиқ келадиган касбни онгли равишда танлашга ўргатишга қаратилган биргаликдаги пед. фаолияти; умумий таълимнинг таркибий қисмини ифодаловчи тушунча. К. й. Турли касб-ҳунрага ва уларнинг ўзига хосликлари ҳақида ёшларга тушунча бериш ҳамда уларда индивидуал имкониятларга моқ келадиган касбга қизиқиш уйғотишни кўзда тутди. Ҳаётда кўпинча ёшлар ўз қизиқиш ва иқтидорларига мос касб танлай олмайдилар. Натижада ота-онаси тавсияси, тенгдошлардан ажралиб қолмаслик ёки уйга яқин бўлган таълим муассасасида ўқиш ва шу қабилар ортидан эгаллаган касб унга ёқмайди, бажараётган ишига бефарқ бўлиб қолади. Бундан меҳнат унумдорлиги пасаяди. К. й. бундай ножоиз ҳолатларнинг олдини олишда муҳим аҳамиятга эга. Шунинг назарда тутган ҳолда XIX а.нинг охири XX-а.нинг бошларида олимлар ёшларни касбга тўғри йўналтириш жуда муҳим деган хулосага келганлар. Уларнинг қарашлари бўйича ёшларнинг касб танлаши К. й. ва касбий маслаҳатлар орқали амалга оширилиши керак. Ўз даврида К.й.нинг илмий асослари ҳам ишлаб чиқилган. Бунинг учун ҳар бир касб эгасидан талаб этиладиган психологик ва жисмоний ўзига хосликларни ўрганиб чиқиш ҳамда ўсмир ва ўспиринлар табиатидаги майл, қизиқиш ва иқтидорнинг қайси касбга мувофиқлигини аниқлаш лозимлиги белгиланган.¹

¹ Педагогика энциклопедия. 2-жилд. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” давлат илмий нашриёти. Тошкент-2015

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида умумий ўрта таълим мактаблари фаолиятида ўқувчиларни касб-хунарга оид билим ва малакаларини ривожлантириш, ҳаётга тайёрлаш муҳим вазифа ҳисобланади. Касбга йўналтиришдан асосий мақсад келажак авлодни жамиятда муносиб ўринга эга кадр сифатида вужудга келтириш, ҳаётий кўникмаларини ривожлантириш, касбий малакаларини таркиб топтиришдан иборат. Шунингдек, иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида жамиятга мослашиб боришини таъмин этиш. Ҳозирда бу масала таълим соҳасида давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Педагогика энциклопедия. 2-жилд. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” давлат илмий нашриёти. Тошкент-2015
2. Қобилова Ў. Иқтисодиётнинг рақамлашуви шароитида ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш механизмлари. Таълим ва инновацион тадқиқотлар. № 8. ISSN 2181-1709 P. ISSN 2181-1717 E. SJIF 3,546